

Dygo, Marian

"Plemięta, średniowieczny, gródek w Ziemi Chełmińskiej", pod. red. Andrzeja Nadolskiego, Warszawa [etc.] 1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/2, 424-425

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

nego Krakowa. Jerzy Łojko podejmując problem zaginionych źródeł Długosza zebrał (jednak skąpe) przesłanki za istnieniem „Rocznika mogileńskiego”. Zwrócił też uwagę na zespół czterech autobiograficznych zapisek w mszale Wojciecha Jastrzębca (1399—1428). Henryk Samsonowicz rozważył kulturę prawniczą miast polskich w średniowieczu kładąc nacisk na te najliczniejsze — średnie i małe. Ryszard Marciniak wyjaśnił obecność w Archiwum Koronnym w XVI w. siedmiu cesarskich przywilejów lennych dla władców Pomorza Zachodniego arbitrażem Kazimierza Jagiellończyka w sporze książąt z Brandenburgią w 1469 r. Zygmunt Wielgosz zebrał dane z dziejów reformacji w Kościanie w XVI w. Helena Chłopocka przedstawiając wysiłek edytorski Erazma z Rotterdamu skupiła się na kulisach jego pracy: metodach i autorefleksji. Zbysław Wojtkowiak rozważył odwołania w tekście kroniki Macieja Strykowskiego („O początkach...”) do „starodawnego historyka” i napisanego przez Hieronima z Pragi „starego komentarzyka o Litwie”. Jako ostatni Stanisław Aleksandrowicz przekonująco przypisał autorstwo mapy księstwa oświęcimskiego i zatorskiego (1563 r.) Wacławowi Grodeckiemu przyznając Stanisławowi Porębskiemu techniczny jej montaż i szatę graficzną. Danych dostarczyły wcześniejsze mapy majątkowe.

S. G.

Plemięta, średniowieczny, gródek w Ziemi Chełmińskiej, pod red. Andrzeja Nadolskiego, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, „Prace Archeologiczne” nr 7, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa—Poznań—Toruń 1985, s. 217.

Tom zawiera zespołową publikację wyników badań prowadzonych w latach 1974—1977 na grcdzisku w Plemiętach k/Radzynia Chełmińskiego. Sprawozdanie z badań zamieścił Ryszard Boguwolski (Grudziądz), s. 17—28. Odkryto tam resztki założenia obronnego typu *la motte*. O *castrum* w Plemiętach wspominają źródła pisane z pierwszej połowy XIV w., ale informacje te odnoszą się do początku ostatniej ćwierci poprzedniego stulecia. Poza tym o obiekcie owym jest w źródłach pisanych głucho. Znalezione mobilia można datować między początkiem XIV a początkiem XV w. Andrzej Nadolski (Łódź) w uwagach wstępnych (s. 5—15) wysuwa hipotezę, że gródek został zniszczony w trakcie wojny polsko-krzyżackiej w 1414 r. Natomiast Jan Powierski (Gdańsk) opowiada się za r. 1410, względnie 1422 („Średniowieczne Plemięta w świetle źródeł pisanych”, s. 29—47). Argumentacja A. Nadolskiego wydaje się bardziej przekonująca. Zebrany przez J. Powierskiego materiał wskazuje, że Plemięta były w posiadaniu polskich rodów rycerskich.

Odkrycie w Plemiętach przedstawia duży interes nie tylko dla historyka *sensu stricto*, badającego np. ustrój państwa zakonnego, ale także dla znawcy średniowiecznej kultury materialnej. Dobrze zachowana podziemna część wieży mieszkalnej pozwoliła na hipotetyczną rekonstrukcję bryły budowli i jej programu użytkowego. Był to obiekt drewniany (Gerard Wilke, Toruń, s. 49—62). Niezwykle bogaty jest zespół zabytków metalowych. Andrzej Kola (Toruń) opracował żelazny osprzęt wieży (s. 63—83), narzędzia i półfabrykaty kowalsko-ślusarskie (s. 139—147) oraz narzędzia do obróbki drewna (s. 149—157). Natomiast narzędziami rolniczymi i gospodarskimi, metalowymi elementami odzieży oraz sprzętem gospodarstwa domowego zajął się Marian Kochanowski (Grudziądz), s. 159—164 i 165—183. Wśród licznych militariów niektóre zasługują na miano rewelacji: z uzbrojenia ochronnego (Andrzej Nadolski, Emilia Grabarczyko-

w a, Łódź, s. 85—98) pozostałości krytego kirysu folgowego i dwa kapaliny, z broni strzelczej (Andrzej Kola, s. 107—128) — części składowe kuszy oraz groty zapalające. Znalaziono także okazy broni siecznej (Marian Głosek, Łódź, s. 96—106), oraz elementy rzędu końskiego i oporządzenia jeździeckiego (Andrzej Nowakowski, s. 129—138). Osobną grupę zabytków stanowi ceramika, niezwykle bogato reprezentowana (Wiesława Matuszewska-Kola, Toruń, s. 185—204).

W trakcie badań wydobyto szczątki 9 osobników, ofiar ataku na gródek; opracował je Andrzej Florkowski (Toruń), s. 105—209. Zidentyfikowano kości 2 mężczyzn, 3 kobiet i 4 dzieci. Zdaniem A. Nadolskiego, byli to ludzie służebni właściciela gródka.

M. D.

Mateusz z Krakowa, *Sermones de sanctis*, wydała, wstępem i notami krytycznymi opatrzyła Bożena Chmielowska, „Textus et studia Historiam Theologiae in Polonia excultae spectantia” vol. XVII, fasc. 1—2, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1984, s. 264, 268; *Mattliaei de Cracovia, Lectura super Beati immaculati*, edidit Wacław Bucichowski, tamże vol. XIX, fasc. 1—2, s. 223, 247.

Urodzony około 1345 r. w Krakowie Mateusz (zm. 1410), z czasem profesor uniwersytetu w Pradze, następnie w Heidelbergu, biskup wormacki (1405) i doradca cesarza Ruprechta, pozostawił po sobie bardzo znaczną spuściznę pisarską. Z racji czynnego uczestnictwa w problemach nurtujących Kościół swojej epoki, sławy teologa, rozległego oddziaływania głoszonych poglądów i stałych związków ze środowiskiem krakowskim jego postać jest przedmiotem wielu badań. W ramach tak zasłużonej dla publikacji średniowiecznego piśmiennictwa serii „Textus” W. Seńko i A. L. Szafranski opublikowali (vol. II, fasc. 1, 1974) już drobne prace Mateusza dotyczące spowiedzi i komunii, a w obszernym wstępie dali najpełniejszy w literaturze polskiej przegląd jego życia i twórczości. Trzeba też wspomnieć, że teologiczne poglądy Mateusza są od lat przedmiotem studiów Z. Kałuży („Studia Mediewistyczne” t. XVIII, 1977, z. 1 i t. XX, 1980, z. 1).

Obecna edycja udostępnia dwa dotychczas niepublikowane dzieła autora „Praktyk kurii rzymskiej”. Pierwsze jest jedną z kilku kolekcji jego kazań głoszonych przede wszystkim dla poprawy obyczajów kleru. Jak wyjaśniła we wstępie Bożena Chmielowska „Sermones de sanctis” są jedną z najobszerniejszych i bardzo popularną postyllą praską doby przedhusyckiej. Powstała ona w czasie pełnienia przez Mateusza funkcji plebana kościoła Najświętszej Marii Panny na Tynie w latach 1392—1395. Podstawą edycji jest kopia z końca XIV w. zachowana w rękopisie VIII D 2. Biblioteki Uniwersyteckiej w Pradze. Tekst został skolacjonowany z inną kopią też z końca XIV w. z rękopisu E XXVI Biblioteki Kapitulnej, a dodatkowo w kilkudziesięciu miejscach z kolejnym współczesnym poprzednim cdpisem z rękopisu E LXII. Opublikowana przez Wacława Bucichowskiego „Lectura super Beati immaculati” jest komentarzem do Psalmu 118, w którym Mateusz dostrzegł przede wszystkim zapis prawa moralnego obowiązującego chrześcijan. Powstał on przed objęciem katedry teologii na Uniwersytecie Praskim w 1382 r. Edycja oparła się na rękopisie C. 178 Biblioteki Uniwersyteckiej w Upsali, poprawianym w razie konieczności lekcjami dwu rękopisów gdańskich (Mar. F 139 i 268). W obu wydaniach brak niestety indeksów.

S. G.